

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ASMENS VARDŲ IR PAVARDĖS RAŠYMO
DOKUMENTUOSE NR. XIV-903 3 IR 4 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO
ĮSTATYMO PROJEKTO

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai:

Teikiamu Lietuvos Respublikos asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymo pakeitimo projektu (toliau – Įstatymo projektas) siūloma nustatyti, jog tam tikrais (įstatyme nustatytais) atvejais asmens vardas ir pavardė Lietuvos Respublikos dokumentuose gali būti rašomi visais lotyniško pagrindo rašmenimis, tai yra su visais diakritiniais ženklais. Toks teisinis reguliavimas išspręstų ne lietuvių tautybės Lietuvos Respublikos piliečių bei Lietuvos Respublikos piliečių, anksčiau turėjusių kitos valstybės pilietybę ar sudariusių santuoką su kitos valstybės piliečiu, taip pat šių asmenų vaikų asmenvardžių rašymo originalia forma problemas.

Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymas, nustatantis asmenų vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose, civilinės būklės aktų įrašuose ir kituose oficialiuose dokumentuose pagrindinius reikalavimus, buvo priimtas 2022 m. sausio 18 d. ir įsigaliojo 2022 m. gegužės 1 d. 2022 m. balandžio 27 d. Vyriausybės posėdyje pritarta Teisingumo ministerijos parengtam nutarimo projektui, kuriuo sukurtos teisinės prielaidos įsigaliosiančioms Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymo nuostatomis tinkamai įgyvendinti.

Vadovaujantis šiais teisės aktais Lietuvos Respublikos piliečio asmenvardžiai rašomi lietuviškais rašmenimis, laikantis įstatymų, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimų, kitų teisės aktų ar rekomendacijų dėl asmenvardžių rašymo, taip pat – atsižvelgiant į asmenvardžių formos skirtumus pagal lytį. Kartu nuostatomis, apibrėžiančiomis išimtinis atvejis, siekiama pašalinti teisinio reguliavimo spragas, dėl kurių asmenys savo asmenvardžių negalėjo turėti įrašytų originalia forma, o teisę į asmenvardį iki įstatymo priėmimo kiekvieną kartą buvo priversti ginti teismo keliu. Šiandien asmenvardžius lotyniškos abėcėlės rašmenimis (bet be nelietuviškų diakritinių ženklų) asmens dokumentuose gali rašyti:

- ne lietuvių tautybės LR piliečiai ir jų vaikai.
- LR pilietis, kuris vardą ar pavardę įgijo užsienio valstybėje, kurioje gyvena ar gyveno, ir jie šiais rašmenimis įrašyti dokumento šaltinyje;
- LR pilietis, kuris pasirenka sutuoktinio, kurio pavardė dokumento šaltinyje įrašyta nelietuviškais rašmenimis, pavardę;
- LR pilietis, kurio tėvų ar vieno iš tėvų pavardė dokumento šaltinyje įrašyta nelietuviškais rašmenimis.

Toks teisinis reguliavimas leido užtikrinti dalies Lietuvos Respublikos piliečių teisės į autentišką (nesulietuvintą) asmenvardį įgyvendinimą, bet kartu sukūrė asmenų lygiateisiškumo problemą, nes Lietuvos Respublikos pilietis, kurio nelietuviškame asmenvardyje yra tik lotynų abėcėlės rašmenys arba rašmenys identiškai lietuviškiems – gali oficialiuose dokumentuose užrašyti šiuos asmenvardžius originaliai (pvz., Niewierowicz, Dąbrowski, Dobrowolska ir pan.), o asmenys savo asmenvardžiuose turintys nelietuviškų diakritinių ženklų (pvz., Wołkonowski, Müller ir pan.) tokios teisės neturi arba gali ją įgyvendinti tik iš dalies. Toks teisinis reguliavimas asmenis, esančius identiškoje teisinėje situacijoje (turinčius nelietuviškus asmenvardžius), traktuoja skirtingai. Tuo tarpu, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje nustatyta: „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti

jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.“

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2023 m. gruodžio 28 d. nutarime nustatė, jog galiojančios Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymo nuostatos neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsniu, bet kartu pažymėjo, jog nustatant asmenvardžių teisinį reguliavimą įstatymų leidėjas privalo paisyti ne tik Konstitucijos, be kita ko, jos 14 straipsnyje įtvirtinto konstitucinio valstybinės kalbos statuso suponuojamų reikalavimų (pvz., reikalavimų saugoti valstybinę lietuvių kalbą ir įvertinti galimą pavojų bendrinei lietuvių kalbai, lietuvių kalbos savitumui, derėjimą su lietuvių kalbos tradicija), bet taip pat turi tinkamai įvertinti ir žmogaus teisių, be kita ko, teisės į asmens privataus gyvenimo apsaugą, neatsiejamai susijusios su asmens tapatybe, įskaitant jo vardą ir pavardę.

Taip pat Konstitucinis Teismas pažymėjo, jog Lietuvos pagrindinis įstatymas nedraudžia plėsti asmenvardžių rašymo dokumentuose naudojamų lotyniško pagrindo rašmenų sąrašo: „(...) įstatymų leidėjas, nustatydamas asmens vardo ir pavardės rašymo Lietuvos Respublikos piliečio asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose teisinį reguliavimą, ėmėsis priemonių gauti specialių žinių ar specialią (profesinę) kompetenciją turinčių asmenų (institucijų) oficialią išvadą dėl galimybės. Įstatyme nustatytais atskirais atvejais Lietuvos Respublikos piliečio vardą ir (ar) pavardę asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose rašyti (nurašyti, perrašyti) lotyniško pagrindo rašmenimis su lietuvių kalbos abėcėlėje nesančiais diakritiniais ženklais ir gavęs tokią išvadą, gali spręsti dėl Lietuvos Respublikos piliečio vardo ir (ar) pavardės rašymo (nurašymo, perrašymo) asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose Įstatyme nustatytais atskirais atvejais lotyniško pagrindo rašmenimis su lietuvių kalbos abėcėlėje nesančiais diakritiniais ženklais.“

Teikiamas įstatymo projektas leistų įgyvendinti šią Konstitucinio Teismo suformuluotą doktriną pilna apimtimi. Įstatymo projektas ypač aktualus Lietuvos pilietėms (-čiams), sudariusiems (-iems) santuokas su kitos valstybės piliečiais, nes užtikrina teisę ir galimybę užrašyti asmens tapatybės dokumentuose po santuokos suteiktą pavardę originalia forma. Kartu įstatymo projektas spręstų ir Lietuvos tautinėms mažumoms priklausančių piliečių poreikius ir lūkesčius, nes leistų jiems užrašyti visus asmenvardžius originalia forma.

Pažymėtina, kad įvykdžius Lietuvos Respublikos gyventojų registro duomenų kodavimo sistemų modernizavimą, kuris iš esmės jau yra užbaigtas, nebelineka ir technologinių kliūčių įgyvendinti įstatymo projekte siūlomą teisinį reguliavimą.

Taip pat pažymėtina, kad priimant Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymą buvo keliamas klausimas, jog jis sąlygos masišką asmenvardžių keitimą, kas gali padaryti valstybinei lietuvių kalbai neišvengiamą ir didelę žalą, bet statistiniai duomenys rodo, jog po paminėto įstatymo įsigaliojimo asmenvardžių keitimas netapo masiniu reiškiniu ir netgi pastebima mažėjimo tendencija. Asmenvardžių keitimas yra laikui ir pastangoms imlus procesas, todėl net asmenys turintys galimybę to kartais nedaro.

Viso nuo 2022 m. gegužės 1 d. iki 2025 m. vasario 4d. Teisingumo ministerija patvirtino (suteikė leidimus) 1123 išvadas leisti pakeisti asmenvardžius ir rašyti juos lotyniškos abėcėlės rašmenimis (įskaitant raides w, x, q, cz, sz, rz ir pan.) (be diakritinių ženklų). Jie suteikti šiais pagrindais

1) 364 ne lietuvių tautybės Lietuvos Respublikos piliečiams ir jų vaikams, kurie lotyniškos abėcėlės rašmenimis norėjo užrašyti savo tautinio vardyno vardą ir (ar) pavardę pagal tos tautinės kalbos rašybos ir darybos taisykles;

2) 69 asmenims tuo pagrindu, kad Lietuvos Respublikos pilietis turi ar turėjo kitos užsienio valstybės pilietybę ir vardas ir (ar) pavardė šiais rašmenimis įrašyti dokumento šaltinyje;

3) 3 asmenims tuo pagrindu, kad Lietuvos Respublikos pilietis norėjo turėti tėvų, senelių, prosenelių ar kitų protėvių pagal tiesiąją giminystės liniją, kurie turi ar turėjo kitos užsienio valstybės pilietybę ir kurių pavardė šiais rašmenimis įrašyta dokumento šaltinyje, ar vieno iš jų pavardę;

4) 49 asmenims (iš jų: 2 vyresniems nei 16 m. asmenims ir 9 jaunesniems kaip 16 m. nepilnamečiams vaikams) tuo pagrindu, kad Lietuvos Respublikos piliečio vardas ir (ar) pavardė įgyti

užsienio valstybėje, kurioje gyvena ar gyveno, ir vardas ir (ar) pavardė šiais rašmenimis įrašyti dokumento šaltinyje;

5) 482 asmenims tuo pagrindu, kad asmuo pakeitė pavardę į sutuoktinio pavardę, kuri dokumento šaltinyje įrašyta nelietuviškais rašmenimis;

6) 15 asmenų tuo pagrindu, kad asmuo, sulaukęs 16 metų, norėjo turėti tėvų ar vieno iš jų pavardę, kuri dokumento šaltinyje įrašyta nelietuviškais rašmenimis;

7) 141 asmeniui tuo pagrindu, kad jaunesniam kaip 16 metų vaikui suteikta tėvų ar vieno iš jų pavardė, kuri dokumento šaltinyje įrašyta nelietuviškais rašmenimis.

Iš aukščiau nurodytų atvejų asmenvardžių pakeitimai tik dėl W, Q, X sudarytų 1036 atvejus.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:

Seimo narys Laurynas Šedvydis.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai:

Galiojantis Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymas nustato, jog Lietuvos Respublikos piliečio vardas ir pavardė Lietuvos Respublikos piliečio asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose ir civilinės būklės aktų įrašuose rašomi lietuviškais rašmenimis, išskyrus įstatymo nustatytus atvejus (3 straipsnio 1 dalis).

Ne lietuvių tautybės Lietuvos Respublikos piliečio prašymu jo ir jo vaikų vardai ir pavardės Lietuvos Respublikos piliečio asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose ir civilinės būklės aktų įrašuose rašomi lotyniškos abėcėlės rašmenimis (be diakritinių ženklų) (3 straipsnio 3 dalis).

Be to, pagal Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymo 4 straipsnio 2 dalį Lietuvos Respublikos piliečio vardas ir pavardė Lietuvos Respublikos piliečio asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose ir civilinės būklės aktų įrašuose gali būti nurašomi arba perrašomi lotyniškos abėcėlės rašmenimis (be diakritinių ženklų), jeigu:

1) jis arba jo vienas iš tėvų, senelių, prosenelių ar kitų pagal tiesiąją giminystės liniją protėvių turėjo ar turi kitos valstybės pilietybę ir vardas ir (ar) pavardė šiais rašmenimis įrašyti dokumento šaltinyje;

2) jis vardą ir (ar) pavardę įgijo užsienio valstybėje, kurioje gyvena ar gyveno, ir vardas ir (ar) pavardė šiais rašmenimis įrašyti dokumento šaltinyje;

3) jis pasirenka sutuoktinio, kurio pavardė dokumento šaltinyje įrašyta ne lietuviškais rašmenimis, pavardę;

4) jo tėvų ar vieno iš tėvų pavardė dokumento šaltinyje įrašyti ne lietuviškais rašmenimis.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama:

Įstatymo projekte siūloma pakeisti Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymo 3 straipsnio 3 dalį, 4 straipsnio 1 ir 2 dalį bei nustatyti, kad Lietuvos Respublikos piliečio vardas ir pavardė gali būti rašomi lotyniško pagrindo rašmenimis su visais diakritiniais ženklais:

- Ne lietuvių tautybės Lietuvos Respublikos piliečio prašymu jo ir jo vaikų vardai ir pavardės Lietuvos Respublikos piliečio asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose ir civilinės būklės aktų įrašuose;

- vardas ir pavardė, dokumento šaltinyje įrašyti lotyniškos abėcėlės (be diakritinių ženklų) ar lotyniško pagrindo rašmenimis, nurašomi paraidžiui lotyniško pagrindo rašmenimis, vardas ir pavardė, tame pačiame dokumento šaltinyje įrašyti ir lotyniško, ir nelotyniško pagrindo rašmenimis, nurašomi paraidžiui lotyniško pagrindo rašmenimis.

- Lietuvos Respublikos piliečio vardas ir pavardė gali būti nurašomi arba perrašomi jeigu:
 - 1) jis arba jo vienas iš tėvų, senelių, prosenelių ar kitų pagal tiesiąją giminystės liniją protėvių turėjo ar turi kitos valstybės pilietybę ir vardas ir (ar) pavardė šiais rašmenimis įrašyti dokumento šaltinyje;
 - 2) jis vardą ir (ar) pavardę įgijo užsienio valstybėje, kurioje gyvena ar gyveno, ir vardas ir (ar) pavardė šiais rašmenimis įrašyti dokumento šaltinyje;
 - 3) jis pasirenka sutuoktinio, kurio pavardė dokumento šaltinyje įrašyta ne lietuviškais rašmenimis, pavardę;
 - 4) jo tėvų ar vieno iš tėvų pavardė dokumento šaltinyje įrašyti ne lietuviškais rašmenimis.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta:

Įstatymo projektas neturės neigiamų pasekmių

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai:

Priimtas įstatymas neturės įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai:

Įstatymo įgyvendinimas neturės neigiamos įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams:

Įstatymo projektas strateginio lygmens planavimo dokumentams neprieštarauja.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios:

LR Vyriausybė turi priimti 2022 m. balandžio 27 d. nutarimo Nr. 424 „Dėl Asmens vardo ir pavardės rašymo asmens tapatybę patvirtinančiuose ir kituose dokumentuose taisyklių patvirtinimo“ pakeitimą. Taip pat LR teisingumo ministras turės pakeisti 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymą Nr. 1R-333 „Dėl Asmens vardo ir pavardės keitimo taisyklių patvirtinimo“.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka:

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Svarstant įstatymo projektą dėl įstatymo projekto turės būti gauta Valstybinės lietuvių kalbos komisijos išvada.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus:

Įstatymo projektas atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti:

LR Vyriausybė turi priimti poįstatyminius aktus dėl vardo ir pavardės rašymo asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose, civilinės būklės aktų įrašuose ir kituose asmeniui Lietuvos Respublikoje išduodamuose oficialiuose dokumentuose.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais):

Įstatymo projekto įgyvendinimas papildomų valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšų nepareikalaus.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados:

Įstatymo projekto rengimo metu specialistų vertinimų ir išvadų negauta

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis:

Įstatymo projekto reikšminiai žodžiai: „vardas“, „pavardė“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai:

Papildomi įstatymų projektų pagrindimai ir paaiškinimai nereikalingi.

Teikia

Seimo narys Laurynas Šedvydis